

IJsselmeer

Najaar 2014

BERICHTEN

Nieuws en informatie over de bescherming van IJsselmeer en Markermeer

Houtribdijk
dichtgetimmerd?

Windenergie in
het IJsselmeergebied:
de spanning stijgt

Interview minister
Schultz van
Haagen: 'Windpark
Noordoostpolder wordt
bijzondere landmark'

Rijksnatuurambitie
IJsselmeergebied
niet zo ambitieus

De toekomst van
de natuur in het
IJsselmeergebied;
wat zegt het
ANT-onderzoek?

In januari 2015 ledendiscussie over de toekomstvisie op het IJsselmeergebied

Colofon

IJsselmeervereniging

Opgericht in maart 1972

Postadres, ledenadministratie en website:
Oude Zijds Burgwal 19a,
1141 AB Monnickendam

Telefoon: 0299-316964
Email: info@ijsselmeervereniging.nl
Website: www.ijselmeervereniging.nl

Lidmaatschap:
Het lidmaatschap gaat u aan voor 1 jaar
en opzeggen kan alléén schriftelijk uiter-
lijk 1 maand voor het einde van
het kalenderjaar.

Kamer van Koophandel: 40624019
rekeningnummer bij de Rabobank:
NL57RABO 0138365164
De IJsselmeervereniging is door de belas-
tingdienst erkend als Algemeen Nut
Beogende Instelling (ANBI-status)

Nummer 2014/3
ISSN: 1571-9448

Redactie:
Frans de Nooy, Kees Kortekaas,
Angèle Steentjes, Barbara van Beijma,
Jeroen Determan, Sipke Baarsma en
Kees Schouten (hoofdredacteur)

Eindredactie: Angèle Steentjes en
Jan Verberne

Foto's van: SB@cetera,
Jeroen Determan (jerdeter@xs4all.nl)
en ministerie van I en M en Sportvisserij
Nederland

Productie:
Twin Media B.V., Culemborg

Verder werkten aan dit nummer mee:
Auke Wouda, Jos Teeuwisse, Jaap
Quak (Sportvisserij Nederland), Marten
Bierman en minister M. Schultz van
Haegen.

Inhoud

Van de voorzitter

Actuele ontwikkelingen

De toekomst van de natuur in het IJsselmeer

'Windmolenpark onderstreept veelzijdigheid IJsselmeer'

Fryslân foar de Wyn

Windmolens in Flevoland

Weinig ambitie en de markt moet het doen

Houtribdijk: alleen versterken of ook verduurzamen?

'Visserijdossier is een grote chaos'

Een kwestie van hoger peil

3

4

6

10

14

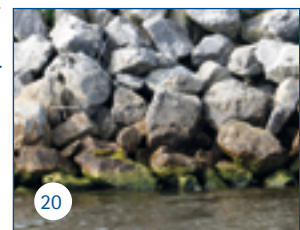
16

18

20

22

24

Van de redactie

De toekomst en het aanzien van het IJsselmeergebied lijken vooral bepaald te gaan worden door het nieuwe Deltaplan, de natuurontwikkeling, het visserijbeleid en de windenergie. In dit najaarsnummer van IJsselmeerberichten staan we bij elk van deze thema's uitgebreid stil. We doen dit onder andere door middel van een interview met Melanie Schultz van Haegen, minister van Infrastructuur en Milieu. Daarnaast gaan we in op het belangrijke definitieve eindrapport van het onderzoek naar de Autonome Neergaande Trends in het IJsselmeergebied. In dit onderzoek gedaan in opdracht van Rijkswaterstaat komen belangrijke nieuwe inzichten naar voren, die de basis zullen vormen voor toekomstige beleidsbeslissingen op het gebied van natuurbeheer en natuurherstel. De ambitie van de IJsselmeervereniging is nog steeds het herstel van het estuariene karakter van het IJsselmeergebied als dynamisch on-

gedeeld grootschalig natuurgebied dat op een veilige manier met de Waddenzee is verbonden. De wetenschappers steunen die visie, maar het Rijksbeleid is er nog niet warm voor. De windenergieplannen voor het IJsselmeergebied hebben vooral voor het gebied van Friesland en Flevoland grote gevolgen. Hoewel plaatsing in het IJsselmeer en Markermeer of op land in het rijksbeleid beide 'op land' wordt genoemd, woedt over die keuze nu juist een heftige discussie. De taakstelling voor de Provincie Flevoland is zo groot dat de plaatsing op de Houtribdijk, midden in de belangrijkste internationale vogeltrekroutes, zelfs overwogen wordt. Het zoeken naar breed gedragen steun voor onze ideeën over de toekomst van het IJsselmeergebied is belangrijker dan ooit. In januari 2015 gaan we u als lid vragen daaraan een bijdrage te leveren.

Voorwoord

Afgelopen zomer was ik in de gelegenheid om wat langere tijd van het IJsselmeergebied te genieten. Allereerst gedurende de vijf dagen durende Zuiderzeecruise, georganiseerd door Reisbureau Historizon in samenwerking met de IJsselmeervereniging. Aan boord van de clipper Succes werd het noordelijk deel van het IJsselmeergebied bezocht. Historische en levendige Zuiderzeeplaatsen als Enkhuizen, Medemblik, Makkum, Stavoren en Urk werden aangedaan. Er werd genoten van het weidse water en van veelal fraaie horizons. Voor de deelnemers, oude en nieuwe leden van de IJsselmeervereniging, was deze tocht een onvergetelijke ervaring. Iets van de sfeer kunt u proeven door op onze website de fotoreportage van een van de deelnemers aan deze tocht te bekijken. In september heb ik al fietsend het Friese deel van de Zuiderzeeroute verkend. Al peddelend ervaar je het gebied op een totaal andere manier. Het land achter de dijk, de dorpjes en stadjes en de variatie in het landschap

vooral in Zuidwest-Friesland zorgen voor een heerlijke fietsbeleving. Regelmatig even de dijk over wippen om de vogelrijkdom van het IJsselmeer in de Friese Waarden te bespieden. Opvallend hoeveel zwanen er langs deze kust voorkomen en ook zilverreigers, lepelaars, eenden, koeten, aalscholvers en scholeksters die in deze ondiepe randen van het IJsselmeer rust en voedsel vinden.

Toch is er ook een minder zonnige kant aan het gebied. Dat blijkt uit de resultaten van de studie Autonome Neergaande Trend (ANT) die deze zomer is uitgebracht. In dit nummer wordt daar uitvoerig op ingegaan. Kortweg komt het erop neer dat het ecosysteem van het IJsselmeergebied niet op orde is. Dat wisten we al, maar deze studie brengt dat gedetailleerd in beeld. Vooral menselijke ingrepen in en rond het IJsselmeersysteem zijn daar debet aan. Duidelijk is ook dat de mens voor een ombuiging van die trend moet zorgen. Voorbeelden daarvan zijn het tijdelijk beperken van de visserij en de aanleg van natuuroeverzones. Maar helaas behoren de belangrijkste stappen die zouden moeten leiden tot meer biodiversiteit in het systeem, voorlopig niet tot de mogelijkheden. Deze stappen zijn naar onze mening 'open' verbindingen. Verbindingen tussen zoet en zout water en tussen slibrijk en slibarm water behoren niet tot de oplossingsstrategie van de overheid. Uit het interview met minister Schultz van Haegen in dit nummer blijkt dat er geen ruimte is voor het idee van een 'open Houtribdijk', laat staan van een 'open' Afsluitdijk. Natuurlijk zijn wij het met de minister eens dat de veiligheid niet ter discussie mag staan en zien we ook het grote belang van de strategische zoetwatervoorraad in het IJsselmeer. De Deltawerken hebben echter bewezen dat open en veilig goed samen kunnen gaan. Het zijn financiële motieven die hier de ambitie bepalen. Wel blij zijn wij met haar positieve kijk op de vispassage in de Afsluitdijk. Dit is een eerste stap om de neergaande trend in het systeem op een meer natuurlijke manier om te buigen. Inmiddels is ook duidelijk dat er nog meer windmolenparken in en rond het Natura 2000-gebied IJsselmeer gaan verschijnen. Samen met onze partners in stichting Het Blauwe Hart blijven wij aandacht vragen voor een minimale impact van deze molenparken op natuur en landschap in het gebied.

Deze zomer heeft mij geleerd dat het IJsselmeergebied vanuit ecologisch, cultuurhistorisch en economisch perspectief nog altijd bijzonder waardevol is, maar ook in verandering is. Het gebied is onderdeel van een dynamisch Nederland dat met z'n tijd meegaat en dat heeft z'n weerslag op het landschap. De enige manier om bestaande kwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen goed te laten samengaan is door steeds te blijven zoeken naar een goed evenwicht tussen economische, ecologische en cultuurhistorische belangen. Daarvoor is een integrale visie nodig op het hele gebied. Uit het Deltaprogramma blijkt dat de belangstelling en het draagvlak voor het IJsselmeergebied in deze tijd duidelijk aanwezig zijn bij overheden en niet-gouvernementele organisaties. Het moment is gunstig om op deze lijn door te gaan en voor het IJsselmeergebied een breed gedragen integrale visie op te stellen. Aan zo'n visie kunnen alle ontwikkelingen, wensen en plannen getoetst worden. Alleen dan kan er evenwicht blijven tussen de grote kwaliteiten van het gebied. Binnen het samenwerkingsverband Het Blauwe Hart is afgesproken dat de IJsselmeervereniging in de komende periode gaat werken aan een voorzet om te komen tot die noodzakelijke Integrale Visie IJsselmeergebied. Ik houd u op de hoogte van de voortgang.

Jos Teeuwisse, voorzitter

Voorzitter Jos Teeuwisse.

Exotische diersoorten worden door natuurbeschermers als vijanden gezien, die zo snel mogelijk verdreven moeten worden. Die opvatting is volgens ecooloog Ken Thompson ingegeven door horrorverhalen en eenzijdig onderzoek (*Where do camels belong?*) Ook in het IJsselmeergebied kennen we deze exoten, zoals aalscholvers, driehoeksmosselen, wolhandkrabben en meer recent de quaggamossel.

A close-up photograph of an open clam shell. The shell is dark brown with prominent concentric growth lines. The interior of the shell is a lighter, yellowish-brown color. The hinge area, where the two valves meet, is visible and appears slightly worn. The clam is resting on a light-colored, sandy surface.

Tijdens de afgelopen zomer zijn in een aantal belangrijke vaarwegen in de Randmeren waterplanten gemaaid. Dat het nog niet genoeg is blijkt uit de vele klachten van watersporters en sportvissers die hopeloos verstrikt raakten in de grote velden waterplanten.

op zijn website een hoofdstuk 'Veelgestelde vragen' over waterplanten in te ruimen: www.rijkswaterstaat.nl/water/natuur_en_milieu/veelgestelde_vragen_over_waterplanten.aspx.

IJsselmeerberichten 2014/3

Houtribdijk 'dichtgetimmerd'

Rijkswaterstaat, de Provincie Flevoland en de gemeente Lelystad hebben op 17 september een bestuursovereenkomst getekend over de versterking van de Houtribdijk. In de overeenkomst zijn afspraken vastgelegd over de planuitwerking van dit project. De werkzaamheden aan de Houtribdijk staan gepland voor 2017 en 2018. In 2018 voldoet de dijk weer aan de 'gestelde wettelijke veiligheidsnormen'.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu stelt dat de Houtribdijk, tussen Enkhuizen en Lelystad, grote delen van Nederland tegen hoogwater beschermt. Bij de landelijke toetsing aan de norm voor de waterveiligheid in 2006 is gebleken dat verbeteringen nodig zijn om met name buitendijks gebied in het achterland ook op lange termijn veilig te houden. Dit in tegenstelling tot het advies van de Delta-commissie, die de Noord-Hollandse dijken als primaire waterkering ziet tegen hoogwater. Rijkswaterstaat versterkt daarom de Houtribdijk over een lengte van circa 25 kilometer. De werkzaamheden maken deel uit van het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma. In de bestuursovereenkomst is vastgelegd dat de Provincie Flevoland en de gemeente Lelystad de extra kosten betalen voor het onderzoek naar een meer zandige versterking van de Houtribdijk, onder voorbehoud dat de gemeenteraad van Lelystad de gelden voor deze extra kosten beschikbaar stelt. Begin 2015 verwachten het Rijk en de regio een keuze te maken tussen de varianten in het voorkeursalternatief.

Verblijfsrecreatie in Oostvaardersplassen

'In natuurgebied de Oostvaardersplassen zijn meerdere innovatieve verblijfsconcepten inhoudelijk en financieel haalbaar. Er worden ruim

voldoende opbrengsten gegeneerd om mogelijke kleine negatieve natuureffecten aan te pakken, zodat netto een flinke natuurwinst gerealiseerd kan worden.' Dit stelt het InnovatieNetwerk in zijn plan voor een verblijfsaccommodatie Krügerpark-Oostvaardersplassen. Beherende instanties vinden overnachtingsaccommodaties in natuurgebieden meestal geen goed idee. In het project Krugerpark.nl heeft het InnovatieNetwerk deze gedachte omgedraaid. Het gaat ervan uit dat recreatief verblijven (overnachten) in de natuur – mits goed aangepakt – juist heel positief is. In de natuurparken kunnen hotels, lodges of kampementen worden gebouwd, die niet schadelijk zijn voor de natuur maar wel veel geld opleveren. 'Om gevoel te krijgen of het con-

cept haalbaar is en te bezien welk soort informatie partijen nodig hebben om te kunnen besluiten of ze hiermee aan de slag willen, is besloten te starten met een inhoudelijke en financiële uitwerking voor de Oostvaardersplassen. Voor dit gebied is gekozen omdat er veel informatie over voorhanden is en het door zijn gunstige ligging ten opzichte van Schiphol ook potentie heeft voor de internationale markt. Er zou een hotel met 120 kamers gebouwd kunnen worden met "perfect uitzicht" op de dieren. In het park zelf kunnen 75 lodges worden neergezet. Natuurliefhebbers kunnen in dertig safaritenten tussen het wild de nacht doorbrengen.' Een voorbeeld van nieuwe 'subsidievrije' natuur met koopkrachtige vraag? ■

Door Barbara van Beijma (biologe, redactie IJsselmeerberichten)

Foto's Jeroen Determan

De toekomst van de natuur in het IJsselmeer

De recente Autonome Neergaande Trendstudie van (ANT) Rijkswaterstaat geeft een beeld van de achteruitgang van vogelsoorten in het IJsselmeer. De oorzaken hiervoor blijken zeer divers. Vergroting van de biodiversiteit is het alomvattende advies van de studie.

Het IJsselmeer is een van de belangrijkste grote zoetwatermeren in Europa, vooral voor verschillende soorten vogels. Een aantal soorten verblijven hier het hele jaar, voor andere is het een overwinteringsgebied. Het is daarom aangewezen als Vogelrichtlijngebied en later als Natura 2000-gebied. In 2009 zijn de zogenaamde instandhoudingsdoelen vastgesteld. Dit betekent dat de aantallen van de vogelsoorten waarvoor het meer van speciaal belang is, niet achteruit mogen gaan. Voordat de aanwijzing een feit was, was het echter al bekend dat veel soorten achteruitgingen. Soms zelfs erg snel. Hoe dat kwam was niet echt duidelijk. Daarom heeft Rijkswaterstaat de afgelopen vijf jaar onderzoek laten uitvoeren naar de oorzaak van deze afnemende trends, de mogelijkheden om deze trends te keren en de kosten die daarmee gemoeid zijn. Deze ANT (Autonome Neergaande Trendstudie) is nu afgerond en op basis daarvan is een advies gemaakt. Dit advies dient niet alleen als basis voor een evaluatie van de Natura 2000-doelen in IJsselmeer en Markermeer, maar is

ook belangrijk bij het praktijkgerichte onderzoeksprogramma NMIJ (Natuurlijker Markermeer IJmeer). Binnen dit onderzoeksprogramma worden praktijkproeven uitgevoerd om de natuur te versterken, zoals luwtemaatregelen langs de Noord-Hollandse kust en langs de Houtribdijk.

Speurtocht

Het bleek niet eenvoudig om een enkele oorzaak aan te wijzen voor de achteruitgang. Niet alle vogelsoorten in het IJsselmeer zijn achteruitgegaan; aalscholver en meerkoet doen het nog prima. De ANT heeft zich daarom niet op deze soorten gericht, maar wel op een tiental soorten waarvan de aantallen wel achteruit zijn gegaan. Het gaat om vogels die het hele jaar in het gebied verblijven, met name kuifeend, tafeleend, fuut en dwergmeeuw, om de zomergasten visdief en zwarte stern en de wintergasten topper, brilduiker, nonnetje en grote zaagbek. Verder verschilt het voedsel van soort tot soort. Kuifeend, tafeleend, topper en brilduiker zijn zogenaamde benthoseters. Ze leven van ongewervelde dieren op de bodem, zoals mosselen. De andere vogels zijn allemaal viseters. In het ANT-onderzoek zijn gegevens over de aantallen vogels sinds 1984 geanalyseerd. Het blijkt dat vooral in de tweede helft van de jaren negentig de aantallen vogels opvallend afnamen. In het Markermeer en vooral in het IJmeer is dit sterker gebeurd dan in het IJsselmeer. Vanaf 1998 is er sprake van stabilisatie en voor sommige soorten zelfs van enig herstel.

Voor al de viseters blijken echter problemen te hebben, die voor zwarte stern en visdief nog steeds aanhouden doordat het broedsucces al jaren erg laag is. De kuifeend vertoont nog geen herstel en de brilduiker gaat achteruit in het Markermeer, maar vooruit in het IJsselmeer.

Het belangrijkste deel van het onderzoek betreft de speurtocht naar de oorzaken van de neergaande trend. Er is allereerst gekeken of het iets typisch is voor het IJsselmeer of dat de soorten wereldwijd achteruitgingen. Dit bleek echter niet het geval. Integendeel, voor een paar soorten neemt de wereldpopulatie toe. Een algemene trend is een verschuiving van overwinteringsgebieden naar het noorden door warmere winters in Scandinavië. Dit zou een rol kunnen spelen bij de wintergasten in het IJsselmeer, maar kan nooit de enige verklaring zijn voor de plotselinge verandering die we

sinds halverwege de jaren negentig hebben waargenomen.

Ook is gekeken of de vogels zich uit Markermeer en IJsselmeer naar de Randmeren hebben verplaatst. Voor een deel is dit inderdaad gebeurd, maar het totale aantal kuifeenden bijvoorbeeld is toch echt achteruitgegaan in het totale gebied.

Het was dus duidelijk dat de belangrijkste oorzaak van de afname gezocht moest worden in veranderingen van het hele ecosysteem in het IJsselmeer. Het belangrijkste daarbij is om na te gaan hoeveel voedsel er voor de vogels beschikbaar komt. Daarop heeft het onderzoek zich met name gericht.

Weinig fosfaat

Wat het meest in het oog springt, is dat sinds de jaren tachtig de concentratie voedingsstoffen die door de IJssel aangevoerd wordt, flink is afgenomen door maatregelen tegen watervervuiling met

fosfaten en andere voedingsstoffen in het stroomgebied van de Rijn. Het blijkt dat daardoor vooral in het Markermeer, zeker sinds de afsluiting met de Houtribdijk, relatief weinig fosfaat en andere voedingsstoffen beschikbaar komen voor het fytoplankton (vooral diverse soorten algen).

Dit blijkt tot gevolg te hebben dat er andere soorten algen gaan groeien, die toe kunnen met minder fosfaat. Dat heeft weer tot gevolg dat de kwaliteit van zoöplankton (vooral watervlooien) en mosselen als voedsel voor vogels achteruitgaat. Anders dan meestal gedacht blijkt het water van het Markermeer vooral troebel te zijn geworden door een verandering in de soorten-samenstelling van de algen en niet door opwervend slib. Het blijkt dat de nieuwe soorten algen zich sterk aan slib hechten. Daardoor bezinken bij weinig wind grotere slibvlokken met algen en wordt het water helderder, maar ook minder voedselrijk. Waterplanten, die in de bodem wortelen, maken de voedingsmiddelen waarschijnlijk weer beschikbaar voor watervlooien en vissen. Er zal nog veel onderzoek nodig zijn om de exacte wisselwerking tussen voedingsstoffen, algen en slib op te helderen, maar dat het minder simpel is dan vaak gedacht, lijkt duidelijk.

Onderzoek aan mosselen laat zien dat de voedingswaarde voor vogels gedaald is. Vanaf 2007 is de driehoeksmossel, die vooral door de kuifeenden gegeten werd, vrijwel verdwenen. In plaats daarvan kwam de quaggamossel, maar die is veel minder geschikt als voedsel. Ook de hoeveelheid voedsel voor visetende vogels is sterk afgenomen. Spiering vormde in de jaren tachtig de hoofdmoot van het voedsel voor de vogels. Eerst kwamen er steeds minder grote spieringen door toename van de visserij rond 1988. Vanaf begin jaren

Natuurbouw d.m.v. 'kwelders' in het IJsselmeer

negentig nam de totale hoeveelheid spiering af. Daarvoor zijn veel oorzaken aan te wijzen. Klimaatverandering kan bijvoorbeeld een rol hebben gespeeld. In zomerse hittegolven is er een massale sterfte van de spiering door zuurstofgebrek. Spiering is een koudwatervis, die in Nederland aan de zuidgrens van zijn verspreidingsgebied leeft. Het is waarschijnlijk dat de soort zich naar het noorden terugtrekt.

Open dijken

Alles samenvattend zag het er tot voor kort niet goed uit voor de vogels in het IJsselmeer en trouwens ook niet voor vissen en andere dieren en planten. Het ecosysteem van het IJsselmeer is natuurlijk door de afsluiting van de Zuiderzee en de daaropvolgende verzoeting helemaal uit evenwicht geraakt en is nog niet van de schok hersteld. Bovendien veroorzaakte de overbelasting van het water met voedingsstoffen een tijdelijke enorme toename van 'biomassa'. Het was een onnatuurlijke situatie, die zich nu langzaam moet herstellen. Vanzelf zal zich niet zomaar een nieuw natuurlijk evenwicht voordoen dat duurzamer is dan tot nu toe het geval was. Omdat in het ANT-onderzoek vooral gekeken is naar mogelijkheden om de aantallen vogels te handhaven die vastgelegd zijn in de aanwijzing als Natura 2000-gebied, zijn in het ANT-rapport diverse maatregelen bekeken en beoordeeld. Sommige maatregelen zijn als niet-wenselijk beoordeeld. Zo wordt bijvoorbeeld vaak gesuggereerd de hoeveelheid voedingsstoffen weer toe te laten nemen door versoepeling van de mestwetgeving en door minder reiniging van afvalwater. Dit lijkt logisch, maar in de eerste plaats zijn de voordelen van schoon water vele malen groter dan de nadelen en bovendien levert dit weer een veel

te eenzijdige soortensamenstelling, waardoor je geen duurzaam ecologisch evenwicht krijgt. Politiek is het natuurlijk ook onhaalbaar. Wel wordt het zinvol geacht het Markermeer wat extra voedingsstoffen te geven door een herverdeling van de aanvoer van de IJssel richting Markermeer. Dit pleit voor een betere verbinding van IJsselmeer en Markermeer, via de Randmeren en via de Houtribdijk. Andere maatregelen om het slibprobleem in het Markermeer op te lossen, waardoor meer voedsel beschikbaar komt, worden in het rapport afgewezen. Ze brengen ofwel heel hoge kosten met zich (afvoeren slib door opening in Houtribdijk) of zijn maatschappelijk (nog) ongewenst (verzilting).

Het meest kansrijk zijn volgens de onderzoekers alle maatregelen die op de een of andere manier bijdragen aan de vergroting van de biodiversiteit, zoals het wegvangen van slib in een moeras, kwelderwerken, verondieping en het bevorderen van de groei van waterplanten. Verder zijn alle maatregelen die een verbetering van de visstand veroorzaken hard nodig. Genoemd worden onder meer een reductie van de spieringvisserij, een verbetering van de intrek van spiering en andere vissen via de Afsluitdijk, het inrichten van nieuwe paaigebieden voor spiering en vooral ook bevorderen dat er andere mogelijke prooisoorten voor visetende vogels komen. Een toename van de biodiversiteit is dus nodig: minder eenzijdig voedselaanbod, meer variatie in overgangen van troebel naar helder water en van de overgang van water naar land, en betere verbindingen van zee naar IJsselmeer en van IJsselmeer naar Markermeer. Wat ook kan meehelpen om de vogelpopulatie weer op peil te krijgen, is het inrichten van meer rust- en broedgebieden. ■

'Windmolenpark onderstreept veelzijdigheid IJsselmeer'

We interviewen de minister schriftelijk en zijn blij dat de minister tijd neemt voor onze vragen. Er staan voor het IJsselmeergebied veel belangrijke zaken op de bestuurlijke agenda: windenergie, het Deltaprogramma, de aanpak van de Afsluitdijk en de Houtribdijk en de natuurontwikkeling.

Windturbines

Onze eerste vraag sluit aan bij de procedure rond de Rijksstructuurvisie Wind op Land en de beantwoording van de zienswijzen die hierop werden ingediend. Afgelopen voorjaar voerde u overleg met de Kamer over deze Structuurvisie. In de nota van antwoord bij de ingediende zienswijzen van burgers en instellingen, stelt het kabinet 'dat de ontwikkeling van windenergie in en rond het IJsselmeer geen afbreuk doet aan de unieke kwaliteiten van het IJsselmeer en dat het unieke karakter van het IJsselmeer niet verloren zal gaan'. Gezien de locaties, het aantal en de grootte van de geplande windturbineparken kunnen wij ons dat maar moeilijk voorstellen. Zou u ons dat nog eens kunnen uitleggen? Voor ons is het mooie weidse landschap een van de unieke kwaliteiten van het IJsselmeer.

'In de Structuurvisie staat dat aansluiting van de windparken bij het landschap van belang is. In een van de gebieden rondom het IJsselmeer, langs de dijk van de Noordoostpolder, is momenteel het grootste windmolenpark van Nederland in aanbouw. Daar wordt rekening gehouden met het bestaande landschap. Een deel van de molens komt met de voeten in het water te staan en een deel op land. Het geheel wordt een bijzondere landmark en kan daarmee gezien worden als een moderne toevoeging aan het IJsselmeer waarmee de veelzijdigheid wordt onderstreept. Een ander gebied ligt bij de Afsluitdijk, waar initiatiefnemers de mogelijkheden van een groot windpark aan het onderzoeken zijn. Zij voeren daarbij overleg met omwonenden en andere betrokkenen over horizonbeslag, visuele impact op de leefomgeving, betekenis voor waterrecreatie, toerisme, vaar- en viswater, nautische veiligheid, Natura 2000- en EHS-waarden. Initiatieven voor windparken moeten hier rekening mee houden, zodat de unieke kwaliteiten

van het IJsselmeer behouden blijven. Ik denk dat we zo rond het IJsselmeer een goede balans kunnen vinden tussen kansen voor windmolens en de unieke kwaliteiten van het IJsselmeer.'

De voor het IJsselmeergebied geplande moderne windturbineparken kunnen we kwalificeren als een industriële activiteit, die dus thuishoort in een industriële omgeving. Veel van onze leden begrijpen niet hoe dit valt te rijmen met de aanwijzing van een groot deel van het IJsselmeergebied als natuurgebied met Natura 2000-status.

'We willen onze welvaart op een hoog peil houden, zijn kritisch op onze leefomgeving – bijvoorbeeld als het om windmolens gaat – en willen tegelijk het liefst de natuur ongerept houden om onze woongebieden heen.

'Ik ben niet alleen als minister, maar ook als Nederlander trots op dit mooie gebied'

Steeds moeten alle belangen en kansen worden afgewogen, dus ook rond de vraag of en hoe windturbineparken samen kunnen gaan met natuur. Als minister vind ik dat een goede zaak en uiteindelijk eindigt die belangenafweging in democratische besluitvorming. Het IJsselmeergebied zou een bijdrage kunnen leveren aan onze doelstelling voor duurzame energiewinning. De windparken moeten uiteraard wel getoetst worden op de gevolgen voor natuur en milieu. Negatieve ge-

volgen moeten zoveel mogelijk worden voorkomen. Als dat niet kan, kan er binnen de geldende regelgeving alleen toestemming voor een windpark worden gegeven als er geen alternatieven voor dat windpark zijn, er dwingende redenen van groot openbaar belang zijn en de negatieve gevolgen worden gecompenseerd. Daar zie ik dan ook weer de kansen: dat we gezamenlijk nadenken waar gericht geïnvesteerd kan worden in natuur.'

Natuurontwikkeling

Als baas van Rijkswaterstaat bent u nauw betrokken bij een groot aantal natuurontwikkelingsprojecten in het IJsselmeergebied. Hoe kijkt u tegen deze natuurontwikkeling aan? Moeten we toe naar een groot zoetwaterplassen-gebied met veel eilanden, moerassen, grote rietgebieden, waterplantenvelden en mooie recreatiebestemmingen? En hoe past dit bij de Natura 2000-aanwijzing van het gebied? Of moeten we proberen de oorspronkelijke estuariumnatuur te herstellen met groot open water, dynamiek van stroming, zoet/zout-overgangsgebieden en een veilige maar directe relatie met de zee?

'Omdat er in het verleden geen grote problemen zijn geweest met een opening in de Houtribdijk, wil dat niet zeggen dat dit in de toekomst ook zo zal zijn'

'Het IJsselmeergebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en is een prachtig gebied, maar tegelijkertijd moet de omwonende bevolking worden beschermd tegen overstromingen, wordt het gebied gebruikt door beroepsvaart en dient het als zoetwaterbuffer om in droge tijden voldoende water te hebben. Tenslotte liggen delen van het IJsselmeergebied in de Randstad, is er druk op de beschikbare ruimte, krijgen we te maken met klimaatverandering en vraagt met name in het Markermeer de waterkwaliteit de nodige aandacht. Dit alles brengt met zich mee dat natuurwaarden onder druk staan of in de toekomst kunnen komen te staan. Het open karakter van Markermeer en IJsselmeer willen we behouden en tegelijkertijd zien we mogelijkheden om langs de randen te investeren in natuur om zo de ecologie robuuster te maken. Een belangrijk initiatief in dezen is dat het Rijk,

Natuurmonumenten en de Provincie Flevoland samenwerken om de Marker Wadden mogelijk te maken. Ik zoek tevens naar kansen om natuur waar mogelijk te benutten bij dijkversterking of maatregelen tegen oeverafslag. Verder juich ik van harte toe dat bij de Afsluitdijk partijen de handen ineenslaan om een vismigratierivier mogelijk te maken, waarmee vanuit ecologisch perspectief een sterk verbeterde verbinding tussen Waddenzee en IJsselmeer kan ontstaan.'

Almere Pampus

De plannen voor een grote bouwlocatie op eilanden in het IJmeer en de daarmee gepaard gaande weg/spoorverbinding tussen Amsterdam en Almere zijn gelukkig voorlopig van de baan. Wij hebben wel eens de indruk gehad dat als het aan u ligt deze plannen zo ver mogelijk naar de toekomst worden verschoven? Hoe schat u de kans in dat we in de toekomst nog voor dergelijke plannen moeten vrezen? Waarom wordt niet definitief een streep door deze plannen gezet?

'In de Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer heb ik samen met de regio een toekomstperspectief voor het gebied gemaakt. Daarbij is gekozen voor een stapsgewijze ontwikkeling van plannen. Dit noemen wij een organische strategie. Het betekent dat er geen vaststaand eindbeeld of vaste einddatum is vastgelegd, maar dat in fases naar dit toekomstperspectief toe wordt gewerkt. De overheid legt de hoofdstructuur vast en stelt de kaders, maar initiatieven voor stedelijke ontwikkeling komen juist bij burgers en bedrijven te liggen, waarbij de nadruk ligt op goede samenwerking. De marktvraag naar woningen en bedrijfslocaties is daarin leidend. In zo'n aanpak past het niet om nu al over een IJmeerverbinding en de ontwikkeling van Almere Pampus definitieve besluiten te nemen. Overheden, maatschappelijke organisaties en private partijen zijn al volop bezig met het realiseren van het toekomstperspectief. Denk aan de eerste fase Marker Wadden en de projecten op de bestaande rijkswegen en spoorlijnen tussen Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad. Wat betreft verstedelijking groeit Almere in fasen: eerst op locaties langs de A6, A27 en de Flevospoorlijn en later in Almere Pampus. Maatschappelijke betrokkenheid in de vorm van meedoen en meedenken is heel belangrijk. Dit is een van de belangrijkste lessen uit het traject voor de Rijksstructuurvisie.'

Marker Wadden en Houtribdijk

In 1968 werd begonnen met de aanleg van de Houtribdijk (Enkhuizen/Lelystad). Pas in 1975 werd de dijk gesloten. Dat heeft zo lang geduurd omdat de drooglegging van de Markerwaard politiek inmiddels omstreden was. Jarenlang was in het midden van de dijk een gat van

1,2 kilometer zonder dat er noemenswaardige problemen waren met de veiligheid. Nu heeft Rijkswaterstaat een renovatieplan voor een sterke dichte Houtribdijk. Omdat er problemen zijn met de waterkwaliteit van het Markermeer staan er nu diverse 'luwtemaatregelen' op het programma, waaronder het project Marker Wadden van Natuurmonumenten. Wij van de IJsselmeervereniging denken dat weer zo'n gat in de Houtribdijk met een brug erover een veel beter plan is, zonodig in aanvulling op het plan Marker Wadden. De 'verblijfsduur' van het water in het Markermeer is namelijk te lang en bijna 25 procent van de afwatering vindt plaats door verdamping. Ook vis en andere organismen kunnen zich niet vrij verplaatsen en de dijk houdt te veel slib vast in het Markermeer. Natuurmonumenten, de visserij- en sportvisorganisaties, de Waddenvereniging en land-schappen rond het IJsselmeer zien ook graag zo'n gat in de Houtribdijk, ter verbetering van de waterkwaliteit en het plan Marker Wadden. Bent u bereid hier nog eens onderzoek naar te laten doen? De Houtribdijk is nu immers sowieso aan een renovatiebeurt toe.

'Het Rijk werkt samen met andere partijen om te komen tot een robuust ecologisch systeem in het Markermeer. Daarvoor moeten oplossingen komen om de waterkwaliteit te verbeteren, die onder meer last heeft van de opwerveling van slib, en er moet geïnvesteerd worden in zachte randen langs het meer, zodat meer water/land-overgangsgebied ontstaat. Marker Wadden past heel goed bij deze doelen. Tegelijkertijd moeten we de veiligheid van woon- en werkgebieden om het Markermeer en IJsselmeer heen kunnen garanderen. De Houtribdijk heeft nog steeds een belangrijke rol voor de waterveiligheid in het gebied, en het Deltaprogramma heeft dit bevestigd. Tegelijkertijd voeren we in het kader van ons beleidsprogramma IJsselmeergebied een integrale systeemstudie uit waarin we de samenhang van alle waterveiligheidsmaatregelen nog eens duidelijk willen beschrijven.

Voor de renovatie van de Houtribdijk heb ik al een door de regio gedragen voorkeursalternatief vastgesteld. Omdat er in het verleden geen grote problemen zijn geweest met een opening in de Houtribdijk, wil dat niet zeggen dat dit in de toekomst ook zo zal zijn. Wat we weten is dat in het IJsselmeer het water veel vaker en veel hoger boven het streefpeil uitkomt dan in het Markermeer, vooral in het winterseizoen. Dit komt doordat de IJssel uitmondt in het IJsselmeer. Met een grote opening in de Houtribdijk zullen deze hogere waterstanden doorwerken in het Markermeer en deels ook in de Veluwerandmeren. Dit zou dan leiden tot sterkere wateroverlast in buitendijkse gebieden, met mogelijke nadelige gevolgen voor natuur, recreatiege-

bieden en woonlocaties. Daarnaast ontstaat door een grote opening ook sterkere scheefstand in het waterpeil bij harde wind uit bepaalde richtingen. Dit betekent een hogere belasting van de dijken dan in de situatie van een gesloten Houtribdijk.'

Speciaal gevoel

Veel Nederlanders hebben een speciaal gevoel bij het IJsselmeergebied vanwege een bijzondere (jeugd)herinnering, een speciale plek, een leuke zeilboot of ze hebben iets met de boeiende geschiedenis van de Zuiderzee, die ooit is ontstaan in de vroege Middeleeuwen uit een grote overstroming (de Elisabethsvloed). Of ze zijn geboeid door de vele historische stadjes uit de roemrijke Gouden Eeuw, de talloze mooie schilderijen met schepen en prachtige wolkenluchten. Hebt u ook iets en wilt u ons daar iets meer over vertellen?

'Uiteraard ben ik niet alleen als minister, maar ook als Nederlander trots op dit mooie gebied. We kijken voortdurend hoe we het naast veilig nog mooier en aantrekkelijker kunnen maken. Dit doen we natuurlijk samen met de mensen die daar wonen, werken en recreëren.' ■

Windenergie in het IJsselmeergebied: *de spanning stijgt!*

Terwijl de landelijke politieke discussie over nut en noodzaak van windenergie de gemoederen verhit, gaat de plannenmakerij voor grote windmolenparken in en om het IJsselmeer en Markermeer gewoon door. Daarbij speelt de Rijksstructuurvisie Wind op Land, die afgelopen voorjaar door het kabinet werd vastgesteld, een hoofdrol. In deze Structuurvisie is aan alle provincies een taakstelling opgelegd voor het realiseren van een bepaalde capaciteit aan windmolens. Voor de provincies rond het IJsselmeer zijn, gezien de ruimte en wind, forse taakstellingen uitgedeeld. Vooral Friesland en Flevoland kijken voor de plaatsing van hun windturbines naar het IJsselmeer en Markermeer. Daarbij worden grote opstellingen op de Afsluitdijk, Houtribdijk en ook in het IJsselmeer niet uitgesloten. Alle reden voor de IJsselmeervereniging en haar partners in stichting Het Blauwe Hart om deze ontwikkelingen met zorg en aandacht te volgen en juridisch verzet voor te bereiden tegen de plannen die ronduit rampzalig zijn voor de natuur, de vogelstand en het landschap.

Fryslân foar de Wyn

Door Auke Wauda (Fries bestuurslid IJsselmeervereniging)

Foto's Jeroen Determan

In de Rijksstructuurvisie Wind op land (WOL) is aan Fryslân 530,5 MW windenergie toebedeeld. Nadat Gedeputeerde Staten van Fryslân dit voorjaar zonder veel draagvlak voorstelden om daarvan ongeveer 400 MW in het IJsselmeer te plaatsen, ontstond zo veel verzet dat drie organisaties (de Friese Milieufederatie, Platform Duurzaam Fryslân en het Comité Houd Friesland Mooi) het initiatief namen en Fryslân foar de Wyn (Ffdw) oprichtten. Zij willen via een proces van onderop kijken of en zo ja hoeveel windmolens er in Fryslân met draagvlak realiseerbaar zijn op het vasteland. Ondertussen gaven Pro-

vinciale Staten hiervoor de ruimte door dit voorjaar nog geen beslissing te nemen over de plaatsen waar die 530,5 MW gerealiseerd moet worden.

De windmolenparken zijn desastreus voor de natuur en het landschap

Na vier stappen – initiatieven verzamelen, beoordelen op harde criteria, regiobijeenkomsten en beoorde-

ling van de voorstellen door een onafhankelijke commissie – heeft dit proces een voorstel opgeleverd, waarbij als alles meezit zo'n 350 MW aan windmolens op het Friese vasteland kan worden geplaatst. Daarbij wordt de al bestaande windenergie meegerekend. De plannen zijn allemaal beoordeeld op hun gevolgen voor landschap, natuur (zoals weidevogels) en draagvlak onder de lokale bevolking. Dit levert drie lijsten van mogelijke initiatieven op: 125 MW van de A-lijst die vrij zeker gerealiseerd kan worden; 127 MW van de B-lijst die minder zeker is, omdat er nog verschillende hobbels genomen moeten worden;

een C-lijst van initiatieven die Ffdw niet realistisch acht. Samen met de molens die er al staan en niet gesaneerd worden, komt het totaal op zo'n 350 MW op het vasteland van Fryslân.

Impact en Fryske spelregels

Dat dit voorstel een grote impact heeft op Fryslân is duidelijk. Het gaat over het algemeen om molens met een vermogen van 2-3 MW, dus met een ashoogte van zo'n 100 meter en een tiphoogte van de wieken tot wel 160 meter. Jammer is dat Ffdw alleen plaatselijke initiatieven heeft kunnen meenemen. Daardoor zijn sommige gebieden onvoldoende aan bod gekomen, bijvoorbeeld industrieterreinen bij grote stedelijke gebieden. Ook vallen er soms hele gemeenten buiten. Ffdw stelt dan ook voor om in een volgende ronde nog te onderzoeken waar op dergelijke plaatsen meer molens mogelijk zijn.

Ffdw stelt ook voor om 'Fryske spelregels' af te spreken. Die spelregels moeten ervoor zorgen dat getroffen bewoners een goede schadevergoeding krijgen, dat de schade aan natuur en landschap

Plaatsingslocaties op land

meer dan voldoende gecompenseerd wordt en dat niet alleen de molenbouwers maar de hele gemeenschap profiteert van de financiële voordelen. Verschillende voorstellen van de A- en B-lijst hebben ook grote gevolgen voor het IJsselmeer en de Wadden, bijvoorbeeld de voorgestelde clusters bij de kop van de Afsluitdijk en bij Harlingen. Gedeputeerde Staten zijn nu aan zet om een voorstel te maken voor Provinciale Staten. Die zullen half december moeten beslissen. Dat wordt spannend. De Statenverkiezingen zijn in aantocht en ondanks de pogingen om draagvlak te vinden door Ffdw is er veel verzet tegen windmolens. Maar als Fryslân niets beslist, neemt minister Kamp van Economische Zaken het over en komen er plannen voor een park van 400 MW midden in het IJsselmeer. Ook gaan er stemmen op om een park langs de Afsluitdijk te realiseren.

Beoogde locatie windmolenpark in het IJsselmeer

Omdat Fryslân 530,5 MW moet realiseren volgens de afspraken met het Rijk, is het onvermijdelijk dat de Provincie Fryslân ook kiest voor het plaatsen van een deel van de molens in het IJsselmeer zelf. Hoeveel dat er precies zullen worden is nu nog niet duidelijk. De IJsselmeervereniging zal zich, samen met de stichting Het Blauwe Hart, met alle middelen blijven verzetten tegen een windmolenpark in het IJsselmeer of langs de Afsluitdijk. Beide parken zijn desastreus voor natuur, vooral voor vogels, en voor het landschap van het open IJsselmeergebied.

Windmolens in Flevoland

Door Frans de Nooij (redactie IJsselmeerberichten)

Het landschap van Flevoland is de laatste jaren sterk getekend geraakt door windmolens, soms in doorgaans wel gewaardeerde stoere lijnopstellingen langs dijken en vaarten. Vaker echter verrommeld, omdat in bepaalde gebieden elke grondeigenaar wel één of meer molens op eigen erf kon plaatsen. Het provinciaal bestuur wil toe naar een drastische sanering van de 'losse' molens, naar een veel hogere capaciteit en naar een mooier landschap. Voor de plaatsing zijn een aantal ontwerpprincipes geformuleerd, die door de provincie in een nota zijn meegegeven. Dit zijn: molens altijd in lijnen, bij voorkeur zo lang mogelijk en parallel aan elkaar. Geen solitaire molens en geen onregelmatige opstelling. Door de opstelling in lijnen verdwijnt het rommelige beeld. Daaraan wordt toegevoegd: bij de Houtribdijk is een grote opstelling mogelijk. De opdracht een plan te ontwikkelen is verstrekt aan de Federatie Windenergie Flevoland (FWF). Dit is een samenwerkingsverband van vijf 'windverenigingen' met gezamenlijk achthonderd leden, dat voor bepaalde deelgebieden plannen kon maken voor de plaatsing van een tweede generatie windmolens volgens de 'nieuwe' principes en dat zorg moest dragen voor een goed businessplan. De federatie stelde bij de presentatie in juni 2014 het volgende over

de plannen: 'De bedoeling is een bijdrage te leveren aan een energie-neutraal Flevoland, aan een mooier landschap en aan versterking van de economie. De focus is daarbij gericht op een aantal "windontwikkelgebieden": locaties die kansrijk worden geacht voor de ontwikkeling van grootschalige windparken. Door moderne grotere windmolens in lijnen in windparken te plaatsen zijn minder molens nodig, die wel twee tot drie keer zo veel energie opwekken. Maar natuurlijk ook zeer veel hoger zijn. Het saneren van oude molens en de opstelling in lijnen van nieuwe turbines moeten ook zorgen voor een fraaier landschap. De FWF wil 461 windmolens saneren en vervangen door 300 nieuwe molens. Dat zou drie keer zo veel energie op moeten leveren en stroom voor circa 1 miljoen huishoudens.'

Grote verdieners en Natura 2000

De grote 'verdieners' zijn hier natuurlijk de grondeigenaren, de leden van de windverenigingen. Volgens het Federatieplan kan de netto opbrengst voor hen 1,25 miljard euro bedragen over de looptijd van de nieuwe windturbines. Maar er zou ook ruimte zijn voor financiële participatie voor inwoners van dorpen en steden. 'De eigenaar en gebruiker van de grond waarop een windmolen staat ontvangen volgens de plannen een jaarlijkse vergoeding

van 4000 euro voor de eigenaar en 5000 euro voor de gebruiker.' De totale investering in nieuwe windmolenparken bedraagt volgens de FWF zo'n 1,7 miljard euro. De leden worden geacht in deze investering deel te nemen. Inwoners en bedrijven kunnen obligaties kopen. Voorstellen zoals door Foar de Wyn in Fryslân gedaan, waarbij niet alleen de grondbezitters en investeerders profiteren maar ook bewoners en natuur worden gecompenseerd voor hun verlies, komen hier nog niet ter sprake. De instandhoudingdoelstellingen van Natura 2000-gebieden en de Ecologische Hoofdstructuur blijven – opmerkelijk genoeg – nog even buiten beschouwing. Hoewel het de bedoeling was hier ook in deze fase aandacht aan te besteden, wordt opgemerkt dat 'het effect op de omgeving' in de MER zal worden onderzocht.

Houtribdijk en Ketelmeer

Het plangebied bestaat uit de volledige gemeenten Dronten en Zeewolde, waaronder een strook ten noordoosten van de Houtribdijk. Lees: bijna de gehele Houtribdijk, die geheel onder Lelystad valt. Daarom doet het Federatieplan ook een uitspraak over de Houtribdijk: 'De plaatsing van windturbines nabij de Houtribdijk is door de FWF bijzonder gewenst. Maar tegelijkertijd denkt de

FWF dat plaatsing niet gemakkelijk zal zijn gezien de strijdige belangen en belemmeringen. Indien plaatsing op de Houtribdijk niet mogelijk is dan geldt het “waterbedprincipe”: dan zal een gelijk aantal megawatts elders in Oost- en Zuid-Flevoland ingetekend dienen te worden.’ Ook wordt gesteld dat de Houtribdijk een duidelijk herkenbare lijnopstelling te zien zal geven. ‘Met een visuele voorkeur voor een enkele lijn.’ Hier moet worden gemeld dat al in 2011 een Plan van Aanpak is gepresenteerd voor een Windpark IJsselmeerdijk. In principe gaat het hier om het drastisch vergroten van de capaciteit aan de dijk ten noordoosten van Lelystad. Daar staan nu al een aantal molens, maar dat zouden er meer kunnen worden via een twee- of driedubbele rij. In ieder geval worden het grote moderne molens. Nuon is hier de aanvrager en de Provincie Flevoland trekt de planvorming. Hier is rijks-coördinatieregeling van toepassing (ruimtelijke ordeningsregels bij grote projecten). Naast het zoekgebied is er echter ook een studiegebied dat bestaat uit de Houtribdijk en een strook langs het Ketelmeer. Over de functie van het studiegebied in het kader van de planstudie is de nota uiterst vaag. Er wordt ferme taal gebruikt over de speciale beschermingszones in het kader van Natura 2000. Maar er gaat toch wel een zekere dreiging vanuit dat als het kerngebied en de rest van Flevoland onvoldoende capaciteit opleveren, de Houtribdijk en het Ketelmeer als ‘uitwijkzone’ naar voren geschoven zullen worden. Met de rijksbetrokkenheid (doorzettingsmacht) is dat een angstig perspectief!

Evaluatie Federatieplan

De plannen zijn de achterliggende maanden beoordeeld door een zogenaamde Wegingscommissie, op basis van door de betrokken overheden eerder opgestelde eisen. Het gaat om een advies voor de volgende stap die moet leiden tot een Regioplan en de daarvoor op te stellen Milieu Effect Rapportage. Hier in het kort de belangrijkste punten uit het advies:

- De samenhang in afspraken en de gezamenlijke aanpak is, met de vorming van de Federatie, organisatorisch geborgd. Daarmee is een belangrijke voorwaarde geschapen voor een eenduidige en uniforme ruimtelijke aanpak en van de landschappelijke winst. Maar daar wordt nog volstrekt onvoldoende gebruik van gemaakt volgens de commissie.
- Voor wat betreft milieueffecten, zoals ecologie, geluid en slagschaduw, wordt nader onderzoek in het vooruitzicht gesteld, maar in de praktijk doorgeschoven naar de MER.
- Het Federatieplan is een belangrijke voorzet, maar de resultaten kunnen nog niet concreet worden ingeboekt.
- Investerende leden, direct betrokkenen en omwonenden in het buitengebied hebben aanmerkelijk meer profijt dan de bewoners van de kernen. Hierdoor kan het maatschappelijk draagvlak voor de plannen wel eens anders liggen als de hele bevolking van Flevoland er zich over zou kunnen uitspreken of ervan mee profiteren.
- Er is onvoldoende zicht op de ruimtelijke impact van de beoogde windparken, omdat maar

in een beperkt aantal situaties gebruik is gemaakt van visualiserende 3D-technieken.

- Almere trekt zijn eigen plan en is dus niet meegenomen in het Federatieplan. Hier is afstemming nodig.

Conclusies

Duidelijk is dat Flevoland aan de vooravond staat van een belangrijk transitieproces voor het landschap en de energievoorziening. Het ‘bottom up’-mechanisme om deze transitie ook echt uit te gaan voeren lijkt goed in de steigers te staan. Nu is echter de overheid aan zet om de landschappelijke winst ook werkelijk gerealiseerd te krijgen en de baten meer gelijkmatig aan de hele samenleving ten goede te laten komen. De IJsselmeervereniging en haar Blauwe Hartpartners, waaronder het Flevolandschap, volgen de ontwikkelingen zeer kritisch, want het is heel onwenselijk de oevers van het Markermeer/IJsselmeer verder vol te zetten met zeer grote windmolens. Anders wordt de landschapswinst op het land verkwanseld voor landschapsverlies langs het water. Nog afgezien van de ecologische aspecten. Een hek langs het Markermeer aan de noordkant is onaanvaardbaar en zal bovendien, gelegen in de vogeltrekroute van Afrika naar Noorwegen en Siberië, niet te accepteren effecten op de natuur hebben. Begrippen als mitigatie en compensatie schieten hier tekort. ■

Weinig ambitie en *de markt moet het doen*

Voor wie had gedacht dat we met Sharon Dijksma van de PvdA (de partij van Jac. P. Thijsse) op natuurbeleid in dit kabinet betere tijden voor de natuur konden verwachten, is enige twijfel wel de minste reactie. Voor het IJsselmeergebied is de uitkomst niet erg ambitieus.

Door Kees Schouten

Foto's Jeroen Determan

In de Natuurambitie IJsselmeergebied 2050-2100 wordt definitief afscheid genomen van de estuariumgedachte. Het Rijk wil het IJsselmeer transformeren naar een zoetwaterplassengebied met veel eilanden en moerasen. Daarnaast wordt in de Rijksnatuurvisie 2014 de natuurbescherming vooral gebaseerd op initiatief van bedrijven en instellingen.

Zelfs de directeur van het Wereld Natuur Fonds, Johan van den Gronden, maakt zich zorgen over de Rijksnatuurvisie. Dit betekent dat er echt iets serieus mis is met het nieuwe natuurbeleid. Van den Gronden toont weliswaar begrip voor de zeer beperkte speelruimte die Sharon Dijksma heeft, door haar coalitiepartner VVD enerzijds en Europa anderzijds, maar zijn kritiek is niet mals. Dit komt doordat de natuur van de Nederlandse delta (voornamelijk het IJsselmeer- en kustgebied) van zeer groot internationaal belang is voor miljoenen trekvogels, die zich bewegen van Guinee-Bissau tot

het Noordpoolgebied. Het staat er met de Nederlands natuur niet goed voor en dat komt volgens Van den Gronden 'omdat als je natuur niet beschermt, het economisch kortetermijnbelang prevaleert'.

Productievoorwaarden

Met de komst van het kabinet-Rutte II, waarin PvdA-staatssecretaris Sharon Dijksma over het natuurbeleid gaat, waait er een nieuwe wind op dit gebied. Net als haar voorganger Bleeker is de staatssecretaris bij het ministerie van Economische Zaken ondergebracht; een ministerie met een strategie waarin het natuurbeleid in het verlengde van economisch beleid moet worden gebracht. Dat is goed te merken aan de door de staatssecretaris in 2013 uitgebrachte *Natuurambitie Grote Wateren 2050-2100* en de zeer onlangs uitgebrachte *Rijksnatuurvisie 2014: Natuurlijk Verder*. In beide stukken gaat het kabinet uit van een ontspannen relatie tussen economische activiteiten en natuurbeheer. Dit in plaats van de voorheen gespannen relatie, waarin de natuur beschermd werd tegen economische bedrijvigheid. Het kabinet stelt onder andere dat de natuurvisie uit het verleden, waarin het accent lag op de waarde van de natuur in zichzelf, heeft geleid tot 'afkalvende betrokkenheid van de samenleving' bij de natuurbescherming. En dat veel ondernemers natuur, biodiversiteit en duurzaamheid als belangrijk onderdeel zien van hun 'productievoorwaarden' en dit als een kans zien om te concurreren op de wereldmarkt.

Het jargon van de Rijksnatuurvisie wordt gekenmerkt door begrippen als 'groen ondernemerschap', natuur dichtbij en toegankelijk, een centrale rol voor

Experiment natuurontwikkeling waterplanten

de 'makende en verantwoordelijke mens' en 'natuur-inclusieve landbouw'. Vooral het wegedeneren van de tegenstelling tussen economische doelstellingen en die van natuurbescherming valt erg op. Dat we het van de ondernemers moeten hebben als het gaat om natuurbescherming en biodiversiteit, zal er niet bij veel natuurliefhebbers ingaan. Uit het coalitieakkoord blijft gelukkig het Natuurnetwerk Nederland overeind en daarmee ook de basis voor de decentralisering naar de provincies van veel natuurbeschermingswerk. Ook wordt het beleidsniveau van het landschap en de (internationale) regio als relevant genoemd.

IJsselmeergebied als estuarium

In de *Natuurambitie Grote Wateren* wordt uitgebreid ingegaan op het IJsselmeergebied. Van belang is dat het IJsselmeergebied als één groot waterrijk landschap wordt benaderd en dat de natuurambities een (voor natuur noodzakelijk) lange periode bestrijken. De rijksambitie is ook niet bescheiden, maar streeft grootschalig natuurherstel na in het IJsselmeergebied, voor zowel fauna als flora en met economische ontwikkeling en recreatiemogelijkheden. Daarbij worden veel al in gang gezette plannen ingezet: moerassen, vooroevers, luwtemaatregelen, slibbestrijding en de visrivier in de Afsluitdijk. In de natuurambitie wordt afscheid genomen van de estuariumgedachte, waarbij dynamiek, stroming, zoet/zout-overgangsgebieden en een veilige maar directe relatie met de zee voorgoed worden losgelaten. Na sinds de twaalfde eeuw honderden jaren als estuarium te hebben bestaan werd in 1932 met de Afsluitdijk een groot deel van de Zuiderzee afgesloten; goed voor de overstromingsveiligheid, maar een regelrechte ecologische ramp volgens veel deskundigen. Jarenlang bepleitte de IJsselmeervereniging een veilig herstel van deze ramp. In plaats daarvan streeft het Rijk nu naar een groot zoetwaterplassengebied met vele eilanden, moerassen (zowel binnendijks als buitendijks), grote rietgebieden, waterplantenvelden en recreatiebestemmingen. Daarin is plaats voor vele soorten trek- en broedvogels, veel (quagga)mosselen, zoetwatervis en als klap op de vuurpijl: de otter. Zo'n gebied naast de Oostvaardersplassen wordt dan heel veel meer van hetzelfde en is een gemiste kans voor zowel het IJsselmeer- als het Waddengebied. Het 'slibprobleem' van het Markermeer wordt 'opgelost' met luwtemaatregelen en de Marker Wadden bij de Houtribdijk, die beide met slib worden aangelegd en waarvan men verwacht dat ze het slib zullen vasthouden. Dat zou dan weer gunstig zijn voor de mosselen, die vervolgens zorgen voor helder water. Wat betreft het herstel van de visstand 'moet wel worden uitgegaan van een voedselarm milieu', want daar heeft de ambitie geen oplossing voor.

Natuurbouw in het IJsselmeer

Natuurbouwplannen

Afgezien van enkele lichtpunten, zoals het Natuurnetwerk Nederland en de benadering van het IJsselmeergebied als één samenhangend waterrijk landschap, worden wij van de IJsselmeervereniging niet blij van dit beleid. Vooral het definitieve afscheid van de estuariumbenadering van het IJsselmeergebied, met alle gevolgen van dien, is voor de IJsselmeervereniging een groot verlies. De vele natuurbouwplannen, waarin veel te hoge verwachtingen worden gekoesterd van het menselijk ingrijpen in een gebied, waarvan de wetenschappers de ecologische ontwikkeling nog steeds met spanning volgen (zie het ANT-rapport elders in dit nummer), is voor onze vereniging moeilijk verteerbaar. Daarbij worden de actuele inzichten en het huidige autonome ecologische herstel (met heel veel mosselen, helder water en waterplanten) overigens buiten beschouwing gelaten. Hoewel de plannen tot ver in de toekomst reiken, is het de vraag hoe lang ze stand zullen houden. Veel van de plannen zijn gebaseerd op nog onbewezen techniek. Relatief eenvoudige maatregelen, zoals het doorbreken van de compartimentering met een doorlaatbare Houtribdijk, ontbreken. Het vele geld dat voor de ambitie noodzakelijk is, zal maar voor een beperkt deel van de overheid komen. Natuurbeheerders en burgers moeten dat zelf verdienen met natuur, waar een koopkrachtige vraag voor bestaat. De karakteristieke waarden van het IJsselmeergebied, zoals de grote en onherbergzame watervlakten met wolkenluchten, de duisternis en verre horizonnen, scoren in dit verband niet goed. Dus zal er met iets anders geld verdiend moeten worden. 'Staatssecretaris krijgt de rol van cheerleader' kopte *de Volkskrant* van 18 april 2014 boven een analyse van de Rijksnatuurvisie 2014. Dat lijkt ons niet de ambitieuze politieke functie die zij en haar partij ooit nog in de oppositie beoogden, toen de PvdA-fractie het initiatief nam voor de wet Mooi Nederland. ■

Houtribdijk: *alleen versterken of ook verduurzamen?*

Tot nu toe is een opening in de Houtribdijk, die de IJsselmeervereniging voorstaat, nooit een serieuze optie geweest. Recente rapporten bieden echter ondersteuning voor onze visie.

Door Frans de Nooij

Foto's Jeroen Determan

Aan de samenleving is onlangs de *Notitie Reikwijdte en Detailniveau MER Versterking Houtribdijk en benodigde ontgroning* voorgelegd. De kern van het voornemen is de Houtribdijk te versterken. Deze is immers aangelegd als dijk van de toekomstige Markerwaard en daardoor aan de zuidzijde te kwetsbaar bij zeer heftige stormen. Dat is onlangs gebleken bij een 'APK' voor de dijken. De versterking aan de oostkant zal bestaan uit stenen. Voor het westelijk deel wordt naast de mogelijkheid van stenen ook de versterking met zand via het vooroeverprincipe overwogen. Er wordt uitgegaan van het principe van de 'overslagbestendige dijk': de dijk wordt daarmee wel steviger gemaakt, maar niet hoger. Dit principe is ook voor de versterking van de Afsluitdijk gekozen. Het zand zou mogelijk kunnen worden

'gedolven' in het gebied van het Enkhuizerzand zelf.

Ruimte voor doorstroming

De IJsselmeervereniging heeft in het recente verleden regelmatig het deels openen van de Houtribdijk aan de orde gesteld. Onze leden zijn merendeels van mening dat openingen in de Houtribdijk een essentiële bijdrage kunnen leveren aan het bestrijden van het probleem van het zwevende slib in het Markermeer en het IJmeer en van de vismigratie. Wij vonden en vinden dat deze mogelijkheid in ieder geval serieus moet worden onderzocht en besproken alvorens aan de Houtribdijk te gaan sleutelen. Hier is helaas nooit serieus werk van gemaakt, onder het motto dat daar 'toch geen geld voor is'. Ook in het interview met minister Schultz elders in dit blad geeft zij aan dat een opening

in de Houtribdijk geen optie is. Recent vinden wij toch steun voor ons standpunt in twee belangrijke documenten.

In de *Natuurambitie Grote Wateren 2050 en verder*, van staatssecretaris Dijksma, treffen wij de volgende alinea aan over het IJsselmeer-gebied: 'Het aanbod aan vis is gevarieerd genoeg om veel vogels te voeden. Die (de vissen) vinden de weg naar het IJsselmeer dankzij verbindingen tussen Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee, de vele ondieptes, de zachte oevers en de goede waterkwaliteit.' Toegegeven: een wensbeeld. Maar daar moet wel vanaf nu aan worden gewerkt! In het wetenschappelijk eindadvies van de *ANT-studie IJsselmeergebied* treffen wij (mogelijke) Maatregel 11: Afvoeren van slib door opening in de Houtribdijk. Gesteld wordt door de onderzoekers het volgende:

‘Grote openingen in de Houtribdijk bevorderen de verversing van het Markermeer, waarmee het gehalte aan fijn zwevend stof afneemt, terwijl het in het IJsselmeer plaatselijk iets toeneemt. Dit bevordert grootschalige gradiënten van troebel naar helder water voor ruimtelijke diversiteit en betere foerageermogelijkheden voor visetende vogels.’ Het bezwaar dat het slibprobleem van het Markermeer op deze manier op termijn ook in het IJsselmeer zal gaan optreden is enigszins ingehaald door de autonome toename van het doorzicht in het zuidelijk deel van het IJsselmeer. Ook wordt gesteld dat ‘op basis van modelberekening wordt aangenomen dat een zeer aanzienlijk deel van de dijk zou moeten worden verwijderd en dan de maatregelen zeer kostbaar zijn’. Beide citaten brengen ons tot de zienswijze dat de doorlaatbaarheid van de Houtribdijk uit ecologische overwegingen zeer wenselijk is en dus eerst goed moet worden onderzocht en besproken alvorens tot de voorgestelde versterking over te gaan. Het zal dan vooral, denken wij, moeten gaan om de technische mogelijkheden en de kansen die er zijn om de kosten drastisch te verminderen. In ieder geval zullen de mogelijkheden van op korte termijn aan te leggen royale vispassages goed moeten worden bekeken! Dit laatste inclusief het ‘visvriendelijk’ maken en bedienen van de bestaande sluizen en spuimiddelen.

Geen primaire waterkering

Wij vragen ons in dit verband af hoe hard de datum van 2018

is waarop de versterking gereed moet zijn. Uit het rapport van de Deltacommissaris blijkt immers dat de Houtribdijk geen primaire waterkering is, maar dat de Noord-Hollandse dijken dat zijn (dit lijkt overigens in tegenstelling met wat minister Schultz hierover zegt in het interview elders in dit blad). Dat biedt, denken wij, ruimte voor realisering van de versterking op een later tijdstip om de discussie over de doorlaatbaarheid en de betekenis van de voorgestelde maatregelen in samenhang met andere voorstellen goed te kunnen voeren.

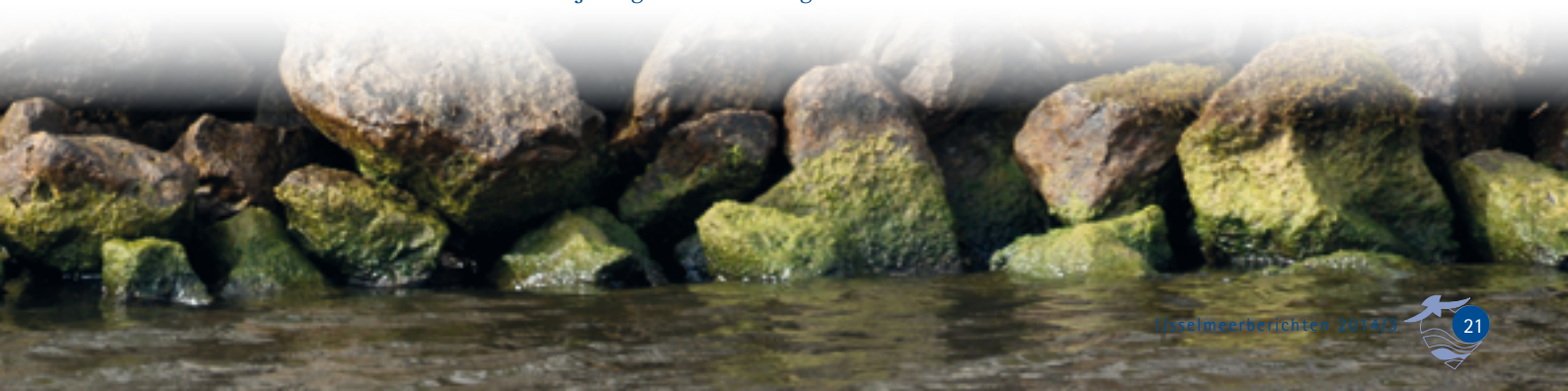
Commentaar bij maatregelen

In het algemeen willen wij in de MER graag aandacht zien voor het totaal van ingrepen/plannen voor het noordelijk deel van het Markermeer. Wij vinden het gewenst dat de dijkverzwaring rond Hoorn, de luwtmaatregelen in het Hoornse Hop, de versterking van de Houtribdijk en de aanleg van de Marker Wadden in samenhang worden gezien. Het gaat daarbij om de mogelijke onderlinge beïnvloeding, maar ook om het veiligstellen van de benadering waarbij alle ingrepen bijdragen aan de zeer gewenste sterke verbetering van het aquatisch milieu: de verbetering van de visstand en het scheppen van betere condities voor watervogels. In de notitie *Reikwijdte en Detailniveau* wordt naar onze mening te zeer alleen gekeken vanuit veiligheid en kosten. Belangrijk lijkt ons straks in de afweging te kunnen meenemen welke maatregel het meest bijdraagt aan het ecologisch

herstel in het (noordelijk deel van) het Markermeer. Dit betreft de keuze van de bekleding van de dijk, maar ook de plek van de eventuele ontgrondingen. Bekend is bijvoorbeeld dat een bekleding met grove stenen, mits goed uitgevoerd, een goed milieu biedt voor jonge vissen en hun voedseldieren, terwijl van de verondersteld goedkopere zandige ‘bekleding’ de verwachtingen op het punt van natuurwinst laag zijn. De goedkoopste oplossing is voor de natuur wellicht niet de beste. Wat betreft de voorgestelde ontgrondingen vragen wij ons af of het verstandig de eeuwenoude zandbanken van het Enkhuizerzand aan te tasten. In feite vormen zij een geologisch monument. Wellicht is het beter een zandwinplek te zoeken in samenhang met de speciewinning voor de Marker Wadden en dus andere plekken te benutten. Daarbij komt dat wellicht juist het Enkhuizerzand een belangrijke paaipplaats is, een plek waar jonge vissen kunnen opgroeien door de ondiepte en de hogere watertemperatuur. Een dergelijke plek zou niet verstoord moeten worden door zandwinning. Wij hebben verzocht deze aspecten in de MER mee te nemen.

Zienswijze IJsselmeervereniging

Op grond van bovenstaande overwegingen heeft Het Blauwe Hart, ook namens de IJsselmeervereniging, een zogenaamde ‘Zienswijze’ (inspraakreactie) met een vergelijkbare strekking ingediend bij de Gedeputeerde Staten van Flevoland. ■

'Visserijdossier is een grote chaos'

Over de versterking van de Houtribdijk en de diverse initiatieven hebben we een gesprek gevoerd met Jaap Quak, coördinator kennis en informatie van Sportvisserij Nederland, partner in stichting Het Blauwe Hart.

Door Frans de Nooij

Foto's Sportvisserij Nederland en Jeroen Determan

Volgens Jaap Quak is er enkele jaren geleden een project gestart om met stakeholders te overleggen over een meer 'multifunctionele dijk', vismigratie en medegebruik door bijvoorbeeld fietsers. Er was zelfs een visie in de maak voor 'gecombineerde' vispassages in de Afsluitdijk en de Houtribdijk om optimale condities te creëren voor de visstand en daarmee ook voor de (trek)vogels. Deze lijn werd echter weer afgekap: het moest zo sober mogelijk: 'Voor niet-veiligheidsgebonden ideeën was geen geld.'

Er was zelfs een visie in de maak voor 'gecombineerde' vispassages in de Afsluitdijk en Houtribdijk

Hij vond dat vreemd, omdat de Europese Kaderrichtlijn Water de beheerders van dijken en sluizen verplicht maatregelen te nemen om de vismigratie te bevorderen. 'Dat gebeurt nu ook op grote schaal in Noord-Nederland! Dat is inmiddels voor de Afsluitdijk gaande, maar voor de Houtribdijk nog niet. Het zo lang mogelijk openzetten van de spuisluizen is een goede eerste stap. Dan kan tevens worden bekeken wat dit betekent voor de afvoer van slibrijk water. Daar is al veel op aangedrongen, maar Rijkswaterstaat "beweegt" nog niet. Voor een aantal vissoorten is migratie naar het Marker-

meer eigenlijk niet interessant. Er is ecologisch weinig te beleven, maar als er nieuwe habitats (Marker Wadden, vooroevers bij dijken) worden toegevoegd, kan dat veranderen. Ook zou het voedselrijkere IJsselmeerwater dan naar het Markermeer kunnen stromen en de leefgebieden daar verrijken.'

Masterplan

'Gesteld kan worden dat de visstand in het IJsselmeergebied er beroerd voor staat. Voor sportvisseren is er weinig te beleven, terwijl hier een grote toeristische potentie kan zijn. Maar het visserij/visdossier is een grote chaos. De verantwoordelijkheden zijn te veel versnipperd over twee ministeries, drie provincies en water- en dijkbeheerders. Onduidelijk is wie waarop controleert en handhaaft en een integrale aanpak ontbreekt. De visserijsector, de natuurorganisaties en de betrokken overheden hebben een gezamenlijke aanpak beschreven in hun *Masterplan Toekomst IJsselmeer: visstand, visserij en natuur in balans*. Naar aanleiding daarvan heeft staatssecretaris Dijkzwaag de visserijdruk aanzienlijk verminderd met een vangstbeperking tot 15 procent op schubvis. Maar volgens het Masterplan, waarin ook stichting Het Blauwe Hart meedoet, moet er veel meer gebeuren.'

Ten slotte vertelt hij nog een interessant nieuwtje: de exotische quaggamossel breidt zich snel uit in het IJsselmeergebied. Zoals gebruikelijk gaat dit vaak ten koste van inheemse soorten, maar er is ook een voordeel. De reinigende werking van deze mosselen is enorm. Een groot deel van de verontreiniging met slib

en algen in het Markermeer is volgens Quak nu al opgelost door deze mosselen. Zoals zij ook het totaal vervuilde Krammer Volkerak hebben gereinigd en in de binnenwateren van Noord- en Zuid-Holland voor grote waterhelderheid zorgen. Voordeel is ook dat de bodem wegvalt onder de voorgestelde luwtmaatregelen in het Hoornse Hop. Die zouden volgens hem overigens sowieso tot niets geleid hebben zonder ondiepe waterzones. Maar de quagga-mossel zou ook wel eens te veel kunnen filteren, waardoor er te weinig voedsel voor jonge vissen beschikbaar blijft. En last but not least: er vestigen zich steeds meer exotische grondels – zoals de zwartbekgrondel – in het IJsselmeergebied. De gevolgen hiervan zijn nog niet goed te overzien. ■

Een kwestie van hoger peil

Foto sb@cetera.eu

Dat het klimaat verandert is zeker. Tempo en effect zijn echter nog ongewis. De natuur blijft grillig: zeespiegelstijging, verhoogde rivierafvoer, superbuien en zoet-watertekort. Het wordt natter, maar ook droger. Ligt je land in een delta en deels beneden de zeespiegel, dan dwingt dit tot maatregelen: een Deltafonds waar tot 2028 jaarlijks een miljard euro in wordt gestort geeft armslag; een Deltaprogramma 2015, zojuist verschenen, moet passende oplossingen bieden.

Maar ja, wat is passend als zo veel onzeker is? De verleiding is groot om weer te gaan morsen met dijken. Het advies van voorloper Veerman voorspelde niet veel goeds. Zijn commissie stelde destijds in lijn met de verwachte zeespiegelstijging een peilverhoging van anderhalve meter voor in alleen het IJsselmeer! Daarmee zou niet alleen de eenheid van IJsselmeer en Markermeer voor altijd zijn vernietigd met peperdure en loodzware waterkeringen. Ook de beleidsvrijheid om het later anders en beter te (moeten) doen zou zijn weggedamd. Wij noemden dat toen al ondenkbaar en pleitten voor een veel minder ingrijpende peilverhoging in het IJsselmeergebied als geheel om zoetwaterreserves op te bouwen. Juist als het gaat om natte vraagstukken op de lange termijn moet de toekomst zo open blijven dat nog is in te spelen op een onverwachte wending. Welnu, in dit Deltaprogramma gaat het die kant een beetje op: Veermans voorstel is van de baan en er wordt op korte termijn 's zomers flexibel peilbeheer ingevoerd voor het IJsselmeer, Markermeer en de zuidelijke Randmeren. Dat levert een zoetwaterschijf op van 20 centimeter, een voorraad van 400 miljoen m³. Bij toename van de zoetwatervraag is de buffer verder te vergroten tot een waterschijf van 40 tot 50 centimeter. Verandert het klimaat sneller, dan zal er over verdere zomerse buffervorming moeten worden besloten. De dijken zullen hiervoor geschikt gemaakt worden met vooroevers. Vooralsnog wordt *voor de winter* alleen voor het IJsselmeer een kleine peilstijging (10-30 centimeter) voorzien

na het jaar 2050. Het teveel aan water wordt via de Afsluitdijk gespuid als het kan en gepompt als het moet (met bijgeplaatste pompen). Pompen aanleggen in de Houtribdijk wordt zelfs niet uitgesloten. Dit klinkt dan wel weer erg maakbaargelovig. Komt de nood aan de man, dan is het winterpeil net als in de zomer ook in de andere meren gewoon te verhogen. De regering kan het nu eenmaal niet laten ophouden met regenen. Winst is dat de maatregelen stapsgewijs worden genomen, dat flexibel wordt geopereerd met zogeheten 'adaptief deltamanagement' waardoor 'zeer ingrijpende maatregelen bij gebruikers en in watersystemen zo lang mogelijk zijn te voorkomen'. Uitgesloten worden die dus niet.

Dit schept kansen voor ons scenario van een ongedeelde zoete binnensee met een heropende Houtribdijk en een beheerst te openen Afsluitdijk, waarbij we de natuur het zware werk laten doen. De opstellers van het Deltaprogramma 2015 betogen dat op elk ander scenario kan worden overgestapt, dus dat kan ook het onze zijn. Want met peilverhoging is afstroom van slibwater vanuit het Markermeer via het IJsselmeer naar de Waddensee maar een kleine sprong.

Op korte termijn heeft peilverhoging al weldadige gevolgen: initiatiefnemers voor buitendijkse ontwikkelingen blijven zelf verantwoordelijk voor eventuele schade, zo staat in het programma. Bij onzalige plannen als IJburg II en buitendijs Almere moet dus rekening worden gehouden met de kosten van tientallen centimeters extra zand om boven water uit te komen en het veilig te houden. Dat maakt gezonde exploitatie nog onwaarschijnlijker dan die nu al is. Ook de Marker Wadden worden duurder; een nieuw argument om ze aan te passen en tegen de Houtribdijk aan te laten slibben – als hun slibmotor tenminste blijkt te werken. Kortom, dit Deltaprogramma 2015 zit de IJsselmeervereniging niet in de weg. Sterker nog: onze zoete binnensee komt steeds meer binnen handbereik! Bij het 75-jarig bestaan van de Afsluitdijk werd ons scenario met te openen dijken nog niet begrepen en als een karikatuur demagogisch afgeserveerd vanwege het vermeende verziltingsgevaar vanuit zee. Inmiddels lijken de geesten ook rijp voor een peilverhoging van het deltadebat. ■